

ANNEMIEK VAN KESSEL

Beter laat dan nooit

HOE WORD JE EEN
LAATBLOEIER?

ten have

Annemiek van Kessel

BETER LAAT DAN NOOIT

HOE WORD JE EEN LAATBLOEIER?

 ten have

En ze bloeiden nog lang en gelukkig

Nog zeeën van tijd

Voorjaar 2021. Anton (Ton) Philips is 89 jaar. Hij wil graag een boek schrijven en hij heeft een paar mensen bij hem thuis in Naarden uitgenodigd om erover te brainstormen. Ik ben er ook bij. Het onderwerp: hulp aan ouders die hun kinderen willen helpen bij hun studiekeuze.

‘Ton, het is een mooi plan,’ zeg ik, ‘maar ik vraag me af waarom je nog een boek wilt schrijven. Je hebt inmiddels toch al genoeg gedaan?’

‘Nou, ik zat laatst te denken,’ zegt Ton, ‘mijn vader is 100 jaar geworden. Zijn zusters zijn ook allemaal erg oud geworden. De kans is groot dat ik net zo oud als mijn vader word. Dan heb ik dus nog zeker 10 jaar om iets moois aan de maatschappij mee te geven.’

De levensverwachting van mensen in Nederland stijgt en er is geen reden om te twijfelen aan die groei. Wellicht zwakt COVID-19 de opgaande lijn tijdelijk enigszins af, maar mochten we die epidemie of andere mogelijke epidemieën de baas worden, dan zijn er geen belemmeringen om, mits we gezond blijven, negentig of zelfs honderd jaar en nog ouder te worden. Voor de allerjongsten betekent dat dat ze nog zeeën van tijd hebben om uit te zoeken wat ze willen in het leven en wie ze willen zijn. Voor de ‘ouderen’ die misschien denken dat ze hun bestemming al hebben bereikt, betekent het dat het nog lang niet te laat is om nieuwe wegen in te slaan, spannende dingen te doen,

uit hun comfortzone te komen en iets op te pakken waar ze (stiekem) al jaren van droomden. Maar in feite geldt voor iedereen – jong of oud en alles daar tussenin – dat er meer dan genoeg tijd is om iets te gaan doen wat ze het liefste willen doen.

Ton Philips bijvoorbeeld, begon op 56-jarige leeftijd aan een nieuw avontuur nadat hij een artikel van de Amerikaanse personeelsfunctionaris Arthur F. Miller had gelezen. In dat artikel constateerde Miller dat de meeste mensen allerlei opleidingen doen en aan het werk gaan zonder dat iemand ooit zijn eigen talenten en mogelijkheden heeft onderzocht, of bedacht heeft hoe die beter uit de verf zouden kunnen komen. Die mensen zitten vaak vast in hun routine en beseffen niet dat er veel meer mogelijkheden zijn om hun dromen waar te maken, en dat ze daar ook echt de tijd voor kunnen nemen.

Ton besloot met dat gegeven aan de slag te gaan en verruilde zijn baan bij Philips voor die van zelfstandig loopbaancoach en trainer. Die nieuwe rol paste hem als een jas! Hij wilde altijd al iets voor mensen betekenen en zijn eigen ideeën realiseren. Bij Philips was dat hem nooit helemaal gelukt. Inmiddels heeft Ton honderden mensen begeleid bij het uitzoeken van hun drijfveren en talenten en heeft hij scholieren de weg gewezen bij hun studiekeuze. Dat hij mensen daadwerkelijk kan helpen om een positieve draai aan hun leven te geven geeft hem ontzettend veel voldoening. Nadat hij dat jaren had gedaan zou je denken dat hij op een gegeven moment zijn persoonlijke doel wel bereikt zou hebben. Maar dan ken je Ton niet. Toen hij het grootste deel van zijn activiteiten als loopbaancoach en studiekeuzeadviseur aan anderen had overgedragen gaf hij nóg een nieuwe draai aan zijn carrière. Na een opleiding tot relatiecoach, die hij op 89-jarige leeftijd afrondde, begeleidt Ton stellen die vastgelopen zijn in hun relatie en daar samen uit willen komen.

Goed gezelschap

Ton blijkt zich in goed laatbloeiersgezelschap te begeven, want duizenden – bekende en minder bekende – laatbloeiers hebben eenzelfde soort pad bewandeld. De lijst is oneindig. Zo wilde, om maar een willekeurig voorbeeld te noemen, zijn bijna-naamgenoot en actrice Peg Phillips (geboren Margaret Linton, 1918-2002) al vanaf haar vierde acteur worden en trad ze ook op tijdens dinershows. Ze werkte echter jarenlang als accountant in Santa Cruz. Daar was ze betrokken bij lokale theatergezelschappen. Toen ze met pensioen ging schreef ze zich in bij een toneelschool, maar maakte de opleiding niet eens af omdat ze te veel werk kreeg. Toen ze eind zestig was begon ze professioneel te acteren. Haar doorbraak kwam in 1990 met de rol van Ruth-Anne Miller in de drama-televisieserie *Northern Exposure*. Ze was toen 72 jaar. Phillips is tot aan haar dood op 84-jarige leeftijd blijven acteren.

Bij (kinderboeken)schrijver Annie M.G. Schmidt (1911-1995) duurde het ook een poos voordat ze echt op stoom kwam. Na de middelbare school (hbs) in Vlissingen ging ze eerst voor kandidaat-notaris studeren. Dat wilde ze helemaal niet maar ze werd ertoe aangezet door haar ouders. Schmidt ging een jaar als au-pair naar Duitsland om de taal te leren. Maar niets lukte en ze wilde ook niets. Ze wist ook niet wat ze wel wilde. Uiteindelijk kreeg ze werk als bibliothecaris en dat lag haar wel goed. Tot haar 47^e werkte Schmidt als redacteur bij *Het Parool*. Ondertussen was ze verzen gaan schrijven. Haar eerste kinderboek *Het fluitketeltje en andere versjes* kwam uit toen ze 39 jaar was. De eerste *Jip en Janneke* – wie is er niet groot mee geworden? – zag het licht toen ze 42 jaar was. De rest is geschiedenis. *Abeltje*, *Wiplala*, *Minoes*, *Pluk van de Petteflet*, *Otje* en nog veel meer boeken mogen tot de absolute klassiekers van de Nederlandstalige kinderboeken worden gerekend. Daar bleef het niet bij, want ook voor volwassenen schreef Schmidt columns, cabaretliedjes en teksten voor radio- en

televisieseries, zoals *Ja zuster, nee zuster*. In de nacht na haar 84^e verjaardag stierf Annie M.G. Schmidt. Ze liet een enorm oeuvre na voor jong en oud.

Helemaal tot de verbeelding van velen spreekt het succesverhaal van de Engelse schrijfster J.K. Rowling (1965). Na haar afstuderen in de Franse en Klassieke Cultuur werkte ze op kantoor. Ondertussen schreef ze twee boeken voor volwassenen, maar vond deze bij nader inzien niet goed genoeg om naar uitgevers te sturen. Aanvankelijk had ze weinig succes met haar schrijfkunst. Pas toen ze, naar verluidt, tijdens een vier uur vertraagde treinreis het verhaal over de tovenaarsleerling Harry Potter bedacht, kreeg ze de smaak te pakken. Ze werkte vijf jaar aan de zeventalige serie over Harry. Het eerste deel werd door twaalf uitgevers teruggestuurd, maar één had interesse. In 1997, op haar 32e, werd haar eerste boek gepubliceerd. Iedereen weet hoe succesvol de serie uiteindelijk zou worden.

Ook, of misschien juist, in de wetenschap komen veel laatbloeiers voor. Zo weten we van de beroemde filosoof Immanuel Kant (1724-1804) dat hij pas na zijn vijftigste tot zijn vernieuwende filosofische inzichten kwam die leidden tot een kentering in de filosofie. Ook in de wis- en natuurkunde zijn vaak laatbloeiers te vinden, zoals de Britse molenaar en wiskundige George Green (1793-1841). Als autodidact creëerde hij als eerste een wiskundige theorie over elektriciteit en magnetisme. Hij was toen betrekkelijk oud voor de tijd waarin hij leefde, 35 jaar.

En zelfs de sportwereld kent laatbloeiers. Je zou denken dat er een fysieke grens is aan het succesvol beoefenen van sport, maar er zijn legio voorbeelden van mensen die zich daar niets van hebben aangetrokken. Zo begon Ingrid Prigge (1963) met atletiek toen ze 35 jaar was en al twee dochters had. Het blijkt een toevallige keuze. Ze wilde graag weer gaan volleyballen, maar omdat er een wachtlijst voor die club was schreef ze zich in bij de atletiekvereniging. Het was een schot in de roos, want ze vond

het hartstikke leuk. Prigge probeerde steeds sneller te worden, ook omdat anderen zeiden dat ze talent had. In 2005 liep ze haar eerste marathon. Ze finishte als derde vrouw. Bij de marathon van Amsterdam in 2006 eindigde Prigge als snelste Nederlandse vrouw. In 2018 zette Prigge op 55-jarige leeftijd een punt achter haar hardloopcarrière.

Uit de kast

Laatbloeiers duiken overal op, dus ook op het gebied van de liefde en het ontdekken van hun seksuele identiteit. Zo zijn er talloze verhalen bekend van queers die pas op latere leeftijd ‘uit de kast’ komen. In *JAN Magazine* stond zo’n verhaal. Schrijver en *creative director* Helmut Vleugels (1957) was getrouwd en had drie kinderen toen hij erachter kwam dat hij op mannen viel. Volgens zijn eigen zeggen kwam hij daar toevallig achter. Hij was nieuwsgierig geworden naar een plek in het bos naast een snelweg waar mannen elkaar ontmoetten voor seks. Zelf heeft hij geen verklaring voor deze interesse; hij vermoedt dat hij misschien in een bepaalde levensfase – midlife – zat, met een sluimerend gevoel van: is dat het dan? Zijn nieuwsgierigheid ging over op seks met een van die mannen. Daarna kon hij zijn gevoel niet meer onderdrukken. ‘Dit was fijn, dit wilde ik,’ zegt hij. Daarmee realiseerde Vleugels zich opeens ook dat hij blijkbaar iemand anders was dan hij altijd had gedacht. Maar hij voelde zich er prettig bij: ‘Ik voelde mezelf opengaan, alsof ik ontpopte. Mijn avonturen achter de heuvels gaven mij een groot gevoel van zelfvertrouwen en daarnaast was er het opwindende besef dat er een heel nieuwe wereld aan mijn voeten lag.’

Al deze laatbloeiers weten van geen ophouden en het enthousiasme en de werklust of hun nieuwe status spetteren er vaak van af. Ze vormen een inspiratiebron voor anderen die denken dat hun carrière voorbij is, hun leven vastgelopen is, of die een sluimerend gevoel hebben van ‘Is dit het nou?’.

Toen ik Ton vertelde dat ik een boek over laatbloeiers wilde schrijven, zei ik dat ik hem ook een typische laatbloeier vond.

‘Dat vind ik zelf niet,’ zei hij meteen, ‘want ik heb in mijn leven verschillende bloeimomenten gekend.’

Ik zei hem dat het een het ander niet uitsluit. Ik vind mezelf wel een laatbloeier, en heb ook meerdere bloeimomenten in mijn leven gehad. Maar echt helemaal tot bloei kom ik als ik achter mijn laptop of schrijfboekje zit en op papier kan zetten wat ik zelf wil. En ik krijg er ook nooit genoeg van. Natuurlijk zijn er dagen dat ik geen inspiratie heb, maar iets onder mijn handen zien groeien, mijn eigen gedachten op papier zetten en iets creëren geeft mij ontzettend veel voldoening. Daar kan ik nog jaren mee doorgaan. En dat laatste is precies wat alle laatbloeiers gemeen hebben. Als ze ergens in hun leven iets gevonden hebben waar ze helemaal voor gaan, is er geen enkele reden om er een punt achter te zetten, ook al worden ze honderd jaar of nog ouder.

Wat is dat eigenlijk, een laatbloeier?

Hoewel iedereen wel een idee heeft bij het begrip laatbloeier, valt het nog niet mee om uit te leggen wat of wie dat dan is. Sinds mensen weten dat ik er een boek over schrijf wordt die vraag mij uiteraard vaak voor de voeten geworpen. En dat niet alleen. De vraag waarom ik erover wil schrijven is minstens even relevant. Deze tweede vraag kan ik meteen beantwoorden. Ik ben ervan overtuigd dat we allemaal ons voordeel kunnen doen met het ontplooiën van onszelf in ons eigen tempo, op een manier die bij ons past. Dat is precies wat laatbloeiers doen. Aan die overtuiging gaat overigens nog een andere gedachte vooraf. Hoe kun je een zinvol leven leiden? Dat is iets waar ik waarde aan hecht en vaak over nadenk. Wat een zinvol bestaan is, betekent voor iedereen iets anders, maar voor mij zijn

twee zaken van belang: dingen doen die je voldoening geven en waar je plezier in hebt, en van daaruit een positieve bijdrage leveren aan de maatschappij, in de breedste zin van het woord. Ik kan me goed vinden in de theorie van de jonge Finse filosoof Frank Martela (1981). Volgens hem moeten we niet te ingewikkeld doen over de zin van het leven. Naar aanleiding van het verschijnen van zijn boek *Een prachtig leven. Hoe vind je zin in je bestaan?* noemt hij in een interview in *Trouw* vier bronnen van zin in het leven (in plaats van zin *van* het leven): de eerste twee, verbondenheid en iets positiefs bijdragen aan de levens van anderen, draaien om onze relaties met anderen. De andere twee zijn zelf-realisering en authenticiteit, en meesterschap. Over deze twee bronnen zegt Martela: ‘Soms bevinden we ons door bepaalde verplichtingen of verbindingen in een rol die ons eigenlijk niet past. Vaak kiezen mensen hun beroep bijvoorbeeld niet op grond van authentieke voorkeuren of interesses, wat later tot motivatieproblemen leidt. Vraag jezelf af: doe ik wat ik werkelijk graag doe? En doe ik waar ik werkelijk goed in ben? (...) Ten slotte kun je op basis daarvan kiezen voor iets waarin je meesterschap wilt bereiken – de laatste van de vier bronnen.’

Maken laatbloeiers wél keuzes op grond van hun authenticiteit? Ik ben van mening dat ze dat uiteindelijk wel doen, maar daar gaat altijd een bepaalde ontwikkeling aan vooraf.

De oorsprong

Het blijkt nog een behoorlijke klus om precies te definiëren wat ik onder een laatbloeier versta. Laten we daarom beginnen bij de oorsprong.

Het begrip komt uit het plantenrijk. Daar betekent een laatbloeier een bloem die pas in het najaar bloeit, als alle andere planten al lang gebloeid hebben. Maar hoe weet een plant nu eigenlijk wanneer de tijd rijp is voor een bloem? Dat is een interessante vraag, die ook aan men-

sen gesteld kan worden. Op *Kennislink* beschrijft Marian Tjaden verschillende perioden waarin planten tot bloei komen. Vroegbloeiers komen bijvoorbeeld vaak in het bos voor, wanneer er nog genoeg licht door de bomen valt. Iedereen kent de sneeuwkllokjes die al omhoogschieten als wij nog in onze winterjas rondlopen. Maar er zijn ook soorten die nog even moeten wachten met bloeien, omdat de insecten die ze voor de bestuiving nodig hebben er dan nog niet zijn. Die bloeien pas als het hoogzomer is. De echte laatbloeiers, zoals de herfstige asters en dahlia's, zijn nog niet eens boven de grond als het loof van de sneeuwkllokjes allang verdwenen is. Later bloeien biedt blijkbaar weer andere voordelen, schrijft Tjaden. Zo heeft de plant bijvoorbeeld meer tijd om vruchten en zaden te maken.

Ziedaar de link met de mens als laatbloeier. Tijd is de discriminerende factor. Dat vinden we in meerdere definities terug. Omschrijvingen als 'iets of iemand die pas na geruime tijd zijn kwaliteiten laat zien' of 'zich traag ontwikkelende persoon', '(...) Een persoon, een organisatie of soms zelfs een product dat later dan vergelijkbare anderen bepaalde eigenschappen aan de dag legt', komen ongeveer allemaal op hetzelfde neer. Later heeft immers alles met tijd te maken. En omdat iedereen wel een bepaald beeld bij laatbloeiers heeft, is er waarschijnlijk weinig tot geen (wetenschappelijk) onderzoek naar het fenomeen gedaan. Ik vond twee specifieke Nederlandse publicaties en een Amerikaanse die voor mij de moeite waard waren.

De eerste publicatie, die de titel *Laatbloeiers* draagt, is geschreven onder redactie van filosoof Carolien van Bergen, programmadirecteur van HOVO (Hoger Onderwijs voor Ouderen) Amsterdam aan de Vrije Universiteit Amsterdam. In het boek beschrijven verschillende auteurs de levensverhalen van negen beroemde laatbloeiers, van filosofen als Immanuel Kant en Arthur Schopenhauer tot de politicus

Johan Thorbecke en de schrijver Charles Bukowski. Allen waren ze vijftig plus toen ze tot volledige bloei kwamen. De auteurs proberen te ontrafelen waarom ze laatbloeiers zijn geworden en in sommige gevallen wat hun dat heeft gebracht. Het boek is uitgekomen naar aanleiding van het 25-jarig bestaan van HOVO Amsterdam en is een pleidooi voor een leven lang leren.

In de inleiding van de bundel verkennt Van Bergen verschillende aspecten van het begrip laatbloeier: 'Het begrip laatbloeier wordt tamelijk breed gebruikt voor iemand wiens talenten later dan gebruikelijk tot bloei komen.' Ze noemt dat een nogal subjectieve en normatieve definitie – want wat is gebruikelijk? 'Het wordt gebruikt voor scholieren die hun eindexamen een jaartje later halen dan hun leeftijdsgenoten, voor studenten die zes jaar over hun studie doen en voor actrices die "pas" op hun 35^e doorbreken.'

Ze zet voorts vraagtekens bij het woord 'gebruikelijk' omdat in een tijd waarin de levensverwachting niet boven de 45 jaar uit kwam 37 jaar misschien verdedigbaar was om van een laatbloeier te spreken, maar nu zeker niet meer.

Denk hierbij bijvoorbeeld aan de schilder Van Gogh. Hij leefde van 1853 tot 1890. De gemiddelde leeftijdsverwachting in 1890 was rond de 53 jaar. 'Pas' op 27-jarige leeftijd begon hij met het nemen van tekenlessen. Zijn echte doorbraak kwam vijf jaar later met het inmiddels wereldberoemde schilderij *De aardappeleters*. Daarna maakte hij nog ongeveer negenhonderd schilderijen en elfhonderd werken op papier. In een tijd dat men niet zo oud werd was Van Gogh dus een laatbloeier. In deze tijd zou een doorbraak rond je 35^e veel minder verbazing wekken.

Behalve 'gevorderde' leeftijd en 'late erkenning' als kenmerken voor laatbloeiers, noemt Van Bergen de langzame rijpers als aparte categorie. Dat zijn mensen die weliswaar vroeg begonnen zijn met schrijven, schilderen of denken, maar er jaren over deden voor hun talent tot rijping was gekomen. Ze zegt dat het niet ondenkbaar is dat de per-

sonen in kwestie aanvankelijk simpelweg nog niet goed genoeg in iets waren en tijd nodig hadden om de juiste vaardigheden, ervaring of kennis op te doen die nodig waren om te komen tot het werk.

Ik kan me ook voorstellen dat deze laatbloeiers misschien wel bekwaam waren, maar dat de tijd niet rijp was om hun werk te presenteren, ze geen erkenning kregen, of dat de laatbloeiers zelf vonden dat ze ergens niet goed genoeg in waren. Dat laatste kan niet los gezien worden van wat ‘gebruikelijk’ is, of ‘de norm’. Als je jezelf vergelijkt met anderen of hoge eisen aan jezelf stelt, kun je jezelf al gauw niet goed genoeg vinden.

Het viel Van Bergen op hoe divers het idee van een laatbloeier is. In een interview in *Intermediair* zegt ze hierover: ‘Er is niet één definitie van een succesvolle laatbloeier, omdat geen twee levens hetzelfde zijn.’ Toch noemt ze wel een aantal overeenkomsten tussen laatbloeiers.

‘Ik denk dat er vier of vijf zaken belangrijk zijn (om een laatbloeier te worden). Levenservaring, gebeurtenissen die een leven kunnen veranderen, financiële onafhankelijkheid of noodzaak en de definitie van succes.’ (...) ‘Het opdoen van levenservaring, jezelf als het ware laten rijpen, zorgt ervoor dat je meer zelfkennis krijgt en daarmee moed en vrijheid ervaart om je gang te gaan.

Er moest toch meer zijn

De tweede publicatie die ik wil noemen is van Jan Ebbinge (1947), die jarenlang gefascineerd was door laatbloeiers en er veel informatie over verzamelde. Een uitspraak van de Amerikaanse Nobelprijswinnaar voor de Literatuur Toni Morrison (1931-2019) leidde tot het schrijven van zijn boek dat ook de titel *Laatbloeiers* draagt: ‘Als er een boek is dat je heel graag zou willen lezen, schrijf het dan zelf.’

Ebbinge is zelf een laatbloeier. Jarenlang werkte hij als hoofdredacteur voor een tijdschrift en bij de televisie, hij kreeg een managementfunctie, maar ging zich in zijn vrije

tijd breder oriënteren, ‘want er moest toch meer zijn’. Na zijn pensioen is hij gaan fotograferen. Zijn foto’s, die hij ‘toevallige kunst’ noemt, worden met de regelmaat van de klok in *Het Parool* gepubliceerd. Ebbinge komt, evenals Van Bergen niet tot een allesomvattende definitie van laatbloeiers, maar sluit ieder hoofdstuk in zijn boek af met een aantal specifieke kenmerken. Daaruit blijkt meteen hoeveel facetten van invloed kunnen zijn op laatbloeien. De kenmerken variëren van gezinssituatie (Ebbinge is zelf van mening dat de positie die hij in het gezin innam van invloed is geweest op zijn late bloei), tot verkeerde schoolkeuze, uitstelgedrag en gebrek aan vrijheid. Wel komt Ebbinge met een metafoor voor het leven, en voor laatbloeiers. ‘Het gaat niet om het aantal kleuren dat een schilder op zijn palet heeft, het gaat erom hoe hij ze mengt.’

Rich Karlgaard ten slotte, uitgever van *Forbes Magazine* en auteur van het boek *Late Bloomers*, waagt zich ook niet aan een duidelijke definitie van het begrip laatbloei-er, maar noemt verschillende kenmerken die volgens hem bij laatbloeiers horen, zoals wijsheid, veerkracht, inzicht en nieuwsgierigheid. Daarnaast noemt Karlgaard een aantal redenen voor het schrijven van zijn boek, die mij als muziek in de oren klinken. Zo constateert hij dat we (de Amerikanen in dit geval, maar de Nederlanders kunnen er ook wat van) in een samenleving leven waar kinderen en ouders geobsedeerd zijn door vroege prestaties. Het doel lijkt zo vroeg mogelijk pieken en zo snel mogelijk carrière maken. Volgens Karlgaard worden we daardoor te snel een bepaalde richting op geduwd. Terwijl het veel beter zou zijn om de tijd te nemen voor onze ontwikkeling en uitgebreid stil te staan bij wat we werkelijk willen. Karlgaard is van mening dat persoonlijke voldoening te vaak ondergeschikt wordt gemaakt aan professionele prestaties. Hij constateert dat laatbloeiers ondergewaardeerd worden, door opvoeders en werkgevers en onbewust zelfs door ouders.

Al met al kom ik tot de volgende omschrijving:

Een laatbloeier is iemand die later dan leeftijdsgenoten zijn volle potentieel benut en daarmee tot bloei komt.

Potentieel duidt op aanleg, in aanleg aanwezig en persoonlijke kracht (kracht om doelen te bereiken door je kwaliteiten te gebruiken). Met leeftijdsgenoten doel ik op leeftijdsgenoten in categorieën waarin mensen tot bloei kunnen komen. Denk hierbij aan sport, school, persoonlijke ontwikkeling, seksualiteit en wat dies meer zij. En bloeien ten slotte, moet gezien worden als vervolg op groeien, ontwikkelen en rijpen. Bloeien is een fase waarin laatbloeiers genieten van hun (persoonlijke) successen, verworvenheden en ontwikkeling.

Het begrip laatbloeier is normatief. Dat wil zeggen dat het niet losgekoppeld kan worden van normen en waarden, (levens)verwachting(en), persoonlijkheid en persoonlijke omstandigheden, heersende maatschappelijke, sociale en psychologische opvattingen omtrent ontwikkeling. In die zin zou je misschien veel beter van ‘tot laatbloeier gemaakte’ kunnen spreken, want niemand is van geboorte een laatbloeier. De interactie tussen alle genoemde facetten levert een enorme diversiteit aan laatbloeiers op.

Op ‘de norm’ of wat als normaal gezien wordt, kom ik later nog uitgebreid terug.

Wat betreft potentieel benutten verwijs ik graag naar de Griekse filosoof en wetenschapper Aristoteles (384-322 v. Chr.), die het realiseren van iemands potentie koppelt aan geluk en een zinvol bestaan. Volgens hem heeft iedereen een fundamentele potentie en het doel van ons bestaan is om dit te verwezenlijken.

‘Ik ben ervan overtuigd dat we allemaal ons voordeel kunnen doen met het ontplooiën van onszelf in ons eigen tempo, op een manier die bij ons past. Dat is precies wat laatbloeiers doen.’

Word ook een laatbloeier!

Laatbloeiers zijn er op allerlei gebieden: persoonlijke ontwikkeling, onderwijs, werk, sport, kunst, wetenschap en seksualiteit.

In *Beter laat dan nooit* deelt Annemiek van Kessel inspirerende verhalen van bekende en onbekende laatbloeiers. Ze beschrijft wat hen typeert, hoe zij het roer omgooien en wat wij van hen kunnen leren. Het is een hoopgevend en bemoedigend boek voor iedereen die zich wil (her)bezinnen op een zinvol en bevredigend bestaan.

Dit boek laat iedereen die denkt dat ze hun bestemming al hebben bereikt, of juist nog niet, zien dat het nog niet te laat is om nieuwe wegen in te slaan, uit hun comfortzone te komen en iets op te pakken waar ze (stiekem) al jaren van droomden.

Annemiek van Kessel begon pas op late leeftijd met schrijven en is bekend van de bestsellers *Let niet op de rommel* en *De kracht van motivatie*.

www.uitgeverijtenhave.nl

th ten have

